

ASPECTE SOCIALE DIN VIAȚA SATULUI BĂLTENI, JUDEȚUL DÎMBOVIȚA, LA 1830

TUDOR MATEESCU

Satul Bălteni, situat în sudul județului Dimbovița,¹ are o însemnată vechime, fiind documentat încă din secolul al XVI-lea.² La 1830, în cadrul frământărilor care au avut loc după războiul ruso-turc din 1828—1829, manifestate, între altele, prin mulțimea jalbelor înaintate stăpînirii de țărani năpăstuiți,³ satul Bălteni înscrie o interesantă pagină de istorie locală, putînd ilustra și aspecte ale stării sociale generale a lumii rurale de atunci a Țării Românești.

Locuitorii satului erau în vremea aceea clăcași pe moșia aparținînd, așa cum se exprimau chiar ei, „cocani (i) Ileani(i) Stăneasca“,⁴ avînd obligațiile cunoscute față de stat și față de stăpîn.⁵ După „zaveră“, adică după 1821, un călugăr grec numit Agapie s-a așezat în sat, luînd în arendă un vad de circiumă de la stăpîna moșiei.⁶ Cîrînd, așa cum se vor plînge mai tîrziu țărani, călugărul „s-a unit cu pîrcălabul Dumitru Cîrjan și cu alți cîțiva săteni“, „fiînd acest pîrcălab băjinar, iar nu pămîntean“. ⁷ Cu ajutorul acestora, el a pus la cale

---

¹ Nu trebuie confundat cu satul Bălteni din nordul județului Ilfov. Pentru localizarea ambelor așezări, vezi *Marele dicționar geografic al României*, vol. I, București, 1898, p. 302.

² Astfel, satul apare într-un document din 1576 de la domnul Țării Românești Alexandru Mircea. [*Documente privind istoria României*, veacul XVI, B. Țara Românească, vol. IV (1571—1580)], [București], 1952, p. 216. Pentru identificarea satului menționat în acest document cu Băltenii din județul Dimbovița, vezi Ion-Rădu Mircea, *Catalogul documentelor Țării Românești, 1369—1600*, București, 1946, p. 160, 281.

³ Sergiu Columbeanu, *Date privitoare la situația țăranilor clăcași din Țara Românească în anii imediat premergători Regulamentului Organic (1829—1831)*, în „Studii“, XI (1958), nr. 6, p. 147 și urm.

⁴ Arh. St. Buc., Administrative vechi, dosar 812/1830, f. 5. Peste cîțiva ani, catagrafia din 1838 consemna că satul era „proprietatea a dum(nea)lui sârdar Pîrvu Harlanul, a dum(nea)lui Kir Gheorghe Sirefi și căpitan Marin Bălțeanu“. (Ibidem, Catagrafii, dosar 83/1838, vol. I, f. 16).

⁵ Sergiu Columbeanu, *art. cit.*, p. 153 și urm.

⁶ Arh. St. Buc., Administrative vechi, dosar 812/1830, f. 1, 5.

⁷ Ibidem, f. 3.

alcătuirea unei cisle⁸ „fără nici o orînduială, la numitul la cîrciumă“, din care a obținut din partea satului o serie de avantaje însemnate, la care nu avea nici un drept. Astfel, pe seama întregii obști și fără ca aceasta să știe de ce, călugărului i-a fost dat în folosință un om, care i-a slujit timp de un an, fără nici o plată. Mai mult decît atît, pîrcălabul i-a silit pe cîțiva săteni să muncească pentru acest Agapie, „la porumb și altele“, 64 de zile, tot în mod gratuit. În cele din urmă însă, cisla n-a fost „primită“ de sat, ceea ce a determinat fuga pîrcălabului și a celor doi-trei oameni care se înțeleseseră cu călugărul.⁹

Pe de altă parte, Agapie, devenit din călugăr cîrciumar, a intrat în legătură cu „oameni neștiuți și dăprinși în fapte de hoție“. Curînd, tîranii s-au pomenit că le pier vitele, la unii boii, la alții caii, la alții porcii, iar mai apoi, așa cum arătau sătenii pîgubiți, „au început acei făcători de rele, tovarăși ai numitului călugăr, trimiși de dînsul“, să-i jefuiască pe față.¹⁰ Au încercat se pare să-l prade și pe căpitanul Marin, care nu era altul decît Marin Bălceanu, unul dintre stăpînii moșiei satului,¹¹ căruia au vrut chiar să-i dea foc casei.¹²

Speriați de aceste jafuri, sătenii l-au denunțat pe călugărul Agapie autorităților de la Tîrgoviște, dîndu-l pe mîna lui Simache, polcovnicul județului Dimbovița. În urma cercetării efectuate de acesta, la locuința călugărului s-au găsit mai multe obiecte, printre care mai ales „capete de bucate“, provenite din furt. De asemenea, s-a dovedit că adăpostise în podul casei sale trei hoți de codru, pe care-i aprovizionă și cu muniție. În casa lui s-au descoperit îngreplate 20 de „tistele fișicuri și două ocă de gloanțe slobode“, precum și o cantitate de „iarbă de pușcă“. La toate acestea, se adăuga mărturia slugilor sale, ca și „înscrisul său, ce au dat la mîna căpitanu (lui) Marin“, cînd ieșise la iveală intenția călugărului și a oamenilor săi de a incendia casa acestuia.¹³

În urma celor dovedite, Agapie a fost ridicat de polcovnic și dus la Tîrgoviște, la isprăvnicat, tîranii cerînd totodată despăgubiri pentru prădăciunile suferite. Curînd însă, „după lucrările călugărului“, deși acesta „să afla pus la propreală“, sătenii nu numai că nu au fost despăgubiți, dar, cîțiva dintre ei, ducîndu-se la isprăvnicat pentru a cere să li se împlinească cele înscrise în „foaia“ înmînată polcovnicului,

⁸ Pentru cislă, ca unitate fiscală, vezi Ioan C. Filitti, *Despre reforma fiscală a lui Constantin vădă Mavrocordat*, extras din „Analele statistice și economice“, XI (1928), nr. 5—6, p. 5.

⁹ Arh. St. Buc., Administrative vechi, dosar 812/1830, f. 3. Într-una din jalbetele lor, sătenii arătau în acest sens următoarele: „Învederat lucru se vede că, după unirea ce au avut numit(ul) preot cu numitul pîrcălab, ne-au vîndut către numitul ș-apoi ne-au spartu și satul“. (Ibidem).

¹⁰ Ibidem, f. 5.

¹¹ Ibidem, Catagrafii, dosar 63/1838, vol. I, f. 16.

¹² Ibidem, Administrative vechi, dosar 812/1830, f. 1.

¹³ Ibidem, f. 1, 5.

s-au pomenit puși „la gros“, pe baza cererii lui Agapie, care pretindea de la ei suma de 290 de lei.¹⁴ Acești bani ar fi reprezentat o datorie a satului la cârciuma sa, „după conacele zapciilor“ veniți în localitate, datoric pentru care țărani nu se știau cu nimic răspunzători. Din cauza aceasta, ceilalți săteni păgubași nu mai îndrăzneau să se arate pe la isprăvnicat, fiindu-le teamă că vor fi și ei aruncați în închisoare.¹⁵

În această situație, la 24 octombrie 1830, un grup de 9 țărani păgubași, „dinpreună cu popa Mihaiu și tot sat(ul) Bălteni din sud Dimbovița“, adresează o jalbă prezidentului divanurilor Țării Românești și Moldovei, arătând cele suferite de pe urma călugărului Agapie și felul în care acesta fusese dovedit a fi hoț și gazdă de hoți. În concluzie, era formulată următoarea cerere:¹⁶ „De aceea am năzuit la milostivirea Ecselenții Voastre și fierbinte ne rugăm ca să te milostivești asupra noastră, ca de aici să ni se dea un vrednic mumbașir și cercetător, ca să meargă la isprăvnicat, dă unde să ia atât pă numitul popa Agapie, pă polcovnic(ul) județului și să vie în satul nostru, ca, după foaia ce am dat polcovnicului, să fim dăspăgubiți, între care pagubă este și cheltuieli de conace pentru polcovnici, cînd umbla după hoț. Și hoț era chiar el, și hoț și gazdă. Și după ce ne va despăgubi dă toate, să-l ridice cu tot(ul) din satul nostru, a nu să mai pomeni, căci dă nu se va ridica cu tot(ul), ne tem(em) la periciune, că o să ne dea foc caselor și o să ne omoare“.¹⁷

La 28 octombrie, Divanul Săvirșitor trimite o copie de pe această jalbă căpitanului Marcincov și serdarului Manolache Papadat, aflați în județul Dimbovița, poruncindu-le să cerceteze pricina și să-i despăgubească pe jeluitori.¹⁸ Cauza a fost încredințată unei comisii ce se orînduise pe județ, care a dispus, mai întii, eliberarea țăranilor aflați în închisoare la Tîrgoviște. Deoarece călugărul Agapie își menținea pretențiile în legătură cu datoria acestora față de el, eliberarea lor s-a făcut pe cheazăsie, comisia sfătuindu-i să se adreseze și ei în scris către prezidentul divanurilor.¹⁹

La 11 noiembrie 1830, patru săteni din Bălteni, printre care se afla și Gheorghe, noul pîrcălab, depuneau de asemenea o jalbă, în

¹⁴ Este vorba de leul de calcul, care era pe atunci echivalentul a 40 de parale turcești. (Costin C. Kirîțescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. I. București, 1964, p. 117).

¹⁵ Arh. St. Buc., Administrative vechi, dosar 812/1830, f. 1, 3, 5.

¹⁶ Cele trei jalbe au fost scrise foarte probabil de preotul satului, care figurează de altfel printre semnătarii uneia dintre ele. Stilul lor este greoi, dar în același timp pitoresc, așa cum sînt redactate toate petițiile țăranilor datînd din aceeași perioadă. Vezi Sergiu Columbeanu, *art. cit.* p. 147—148).

¹⁷ Arh. St. Buc., Administrative vechi, dosar 812/1830, f. 1.

¹⁸ Ibidem, f. 2.

¹⁹ Ibidem, f. 3.

care arătau că nu au nici o știință de datoria de 340 de taleri,²⁰ pe care o pretindea călugărul de la locuitorii birnici ai satului. Această sumă era legată de cisla stabilită de fostul pîrcălab, cînd țărani, așa cum susținea Agapie, neavînd cu ce plăti birul, se îndatoraseră la el. „De aceea ne rugăm Ecseleții Voastre ca să fim apărați dă această cerere și ce va avea își va căuta cu acel pîrcălab și cu cei care au făcut cisla, căci noi nu ne știm datori la numitul cu vreun zapis, ci cum au vrut ei cu acel pîrcălab au făcut. fără a fi știut și noi“, se spune, printre altele, în jalbă.²¹

Pe de altă parte, unii săteni, care se împrumutaseră într-adevăr la călugăr, de unde rezultă că acesta se ocupa și cu cămătăria, spoliindu-i și pe această cale pe țărani, fuseseră încărcăți la datorie, unii cu sume foarte mari. Astfel, lui Gheorghe pîrcălabul, în loc de 7 taleri, i se pretindeau 40. „Asemenea și eu, Ion Scutelnicu, că mă știu dator la numit(ul) după socoteala mea tl. 37 ș-acum sînt apucat ca să-i dau tl. 200, cu ce cuvînt nu știu, pentru că eu pentru dat și luat de la numitul am dăosebită foaie arătătoare pă anume“, declara unul dintre semnatarii jalbei. Alt țaran, Dumitru Seimeanu, fusese arătat la fel ca dator, deși, după socoteala sa, pentru care poseda și un înscris, mai avea el de luat o sumă de la călugărul Agapie. În final, petiționarii cereau ca pricina lor, ca și a altor locuitori ai satului, aflați în aceeași situație, să fie luată în cercetare tot de către comisia care fusese orînduită adăugînd că „la cin(stitul) isprăvnicat are numit(ul) multe ajutoare și poate ca iarăși să pătîmim niscaiva închisori, precum am pătîmit pînă acum“. ²² Divanul Săvirșitor se adresează însă isprăvnicatului de Dîmbovița, cu porunca „de a lua în băgare de seamă plîngerile jeluitorilor, a le descoperi cu luare aminte dreptățile ce vor avea și să li să facă îndestulare negreșit“. ²³

În decembrie 1830, era înaintată o nouă jalbă, semnată de data aceasta cu formula de „noi toți lăcuiitorii ot Bălteni din sud Dîmbovița“, în care se relatau iarăși relele suferite din partea călugărului Agapie. Se arăta că „cinstita comisie“, făcînd „adîncă cercetare“, îl găsisese „pă numit(ul) călugăr în adevăr hoț“, iar pe săteni „în adevăr păgubași“. Urma ca, foarte curînd, comisia să vină în satul Bălteni și să le îplinească „toată paguba de la numitul călugăr“, după „foile“ pe care trebuia să le întocmească fiecare. ²⁴

Peste cîteva zile însă, „s-au spart comisia“, iar țărani au rămas „nedăspăgubiți și tot săraci“. În plus, la scurt timp, s-au pomenit cu un *mumbașir* de la isprăvnicat, pentru a-i ridica pe unii dintre ei și

²⁰ Pentru cursul talerului în perioada respectivă, vezi Mircea N. Popa, *Contribuții privind circulația monetară în Țara Românească la începutul veacului al XIX-lea*, în „Revista Arhivelor“, XII (1969), nr. 2, p. 145 și urm.

²¹ Arh. St. Buc., Administrative vechi, dosar 812/1830, f. 3.

²² Ibidem.

²³ Ibidem, f. 4.

²⁴ Ibidem, f. 5.

a-i duce la Tîrgoviște, sub cuvînt că Agapie călugărul nu era vinovat și că acesta pretindea ca sătenii să-i plătească paguba pe care o suferise de pe urma jeluirii lor. Se cerea de aceea să se trimită un mumbașir al Divanului Săvirșitor, care să facă o nouă cercetare la fața locului, după care să-l ia pe Agapie de la Tîrgoviște și „dîmpreună cu această cercetare în scris“, să-l aducă în fața Divanului, de unde țărani nădăjduiau că vor afla „dreptate cu toată dăspăgubirea și cheltuiala de la acest călugăr“. ²⁵

La 11 decembrie 1830, era însărcinat cu această cercetare stolicnicul Răducanu Cornescu, care nu era altul decît ispravnicul județului Dîmbovița. ²⁶ Peste două luni, la 12 februarie 1831, acesta raporta că cercetase cauza, dar că, între timp, învinuitul îi adusese cartea Logofetiei Țării de Sus, dată, „după porunca Ecselenții Sale D. împuternicitul precedent“, la jalba pe care, la rîndul său o făcuse împotriva locuitorilor satului Bălteni, ceea ce dusese la stingerea pricinii. ²⁷

Este sigur deci că manevrele lui Agapie, care se bucura de sprijinul autorităților județene, au făcut ca, în cele din urmă, jalbele țărănilor din satul Bălteni să nu poată primi o soluționare favorabilă, iar despăgubirile cerute de ei pentru prădăciunile și spoliierile suferite din partea acestui călugăr să nu fie plătite niciodată. Un lucru a fost totuși cîștigat de țărani și anume, faptul că Agapie nu s-a mai putut înapoia în satul lor. În catagrafia patentarilor din 1835, ca și în catagrafia generală din 1838, el nu mai figurează printre locuitorii satului Bălteni. ²⁸

Cele trei jalbe prezentate în rîndurile de față fac parte din aflulul de petiții care au pornit spre București în anii 1829—1831 din partea țărănilor de pe tot cuprinsul Țării Românești. Petiționarea s-a manifestat atunci cu o mare intensitate ca o formă de luptă împotriva exploatării a locuitorilor năpăstuiți ai satelor. ²⁹ De cele mai multe ori însă, ca și în cazul sătenilor din Bălteni, cererile lor de a li se face dreptate au rămas fără nici un răspuns.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem, f. 6, 8.

²⁷ Ibidem, f. 9.

²⁸ Ibidem. fond Vistieria Țării Românești, dosar 4582/1835. vol. II ; ibidem, Catagrafii, dosar 63/1838, vol. I.

²⁹ Sergiu Columbeanu, *art. cit.*, p. 163.